

keizer

Benard vraagt Wittgenstein aan God: 'help me nou'

Wij hakken er geen hoofden meer voor af maar we zijn nog altijd niet uitgezuid over de aard van mededelingen over God. Ruwweg gesproken zijn er twee mogelijkheden rond de bewering dat Hij er is. De eerste is dat het hier om een feitelijke bewering gaat en dat Hij in of bij de wereld is, in de zin waarin de oven in of bij de keuken is. De tweede mogelijkheid is ingewikkelder. Het kan ook zijn dat Hij er is zoals Hamlet er is, dus niet het type dat je ooit in de keuken bij de oven zult kunnen aantreffen. En dat niet omdat keukens en ovens hem te min zijn, maar omdat hij daar begripsmatig niet past. Zo kun je ook nooit rijvaardigheid aantreffen in chocoladevla.

Ons hoofd houdt het nooit lang vol zonder ons hart en al deze slimme praat verdampst als je in nood zit. Niemand heeft het zo fraai en definitief aangetoond als Wittgenstein, dat God onkenbaar en onbespreekbaar en onaanbidbaar is, maar in zijn dagboeken vraagt hij vanuit zijn benarde positie gewoon aan God: 'help me nou'.

Wij verkeren geestelijk in de

Als God zo gek met me is, waarom dan deze 80 jaar op deze locatie, de planeet Aarde?

merkwaardige positie dat we voor goed terecht zijn gekomen in een gebied waar feitelijke beweringen over God niet meer voor vol worden aangezien.

Elke theoloog begint nu medelijdend te grijnzen bij de hopeloze naïviteit van vragen over God in de trant van: hoe vindt Hij toch de tijd om het allemaal te regelen? Gesteld dat Hij de tijd heeft, zou Hij dan mijn zieke broertje willen genezen? Of zal ik Maria vragen om het voor mij te vragen? Dat is nu allemaal onzin en hoewel Hij nog altijd Liefde heet te zijn mag je je niet afvragen: als Hij zo gek met me is, waarom dan deze 80 jaar op planeet Aarde, toch geen locatie waar ik mijn geliefden zonder martelende twijfels naar toe zou sturen?

Wie eens een dagje weg wil uit hendedaagse ontologische prietpraat over de ware aard van Zijn aanwezigheid, die moet de trein nemen naar Rotterdam en in Boymans naar 'Vroege Hollanders' gaan kijken.

Het gaat om schilderijen uit de periode 1470 tot 1520, jaren waarin er nogal wat dreigde voor de Kerk. Maar ik kan de naderende ineenstorting niet uit deze tafereelen aflezen, behalve in een mogelijk dree-

gende letterlijkheid.

Vooreerst zie je hier wat het betekent je God voor te stellen bij de oven in de keuken. In De Zeven Werken van Barmhartigheid is Jezus in elk tafereel aanwezig, maar niet met donder, bloed, bliksem of aartsengelen. Hij heeft niet eens een nimbus en toch is het door hem dat dit allemaal gebeurt. Het gaat om een sereen incognito dat betekent dat hij gewoon vlak naast je kan komen staan, en dat terwijl hij God is!

Wat mij zo'n warm gevoel geeft bij deze afbeeldingen is de huishelijkheid van de hier geschilderde goddelijke liefde. Er is niks kosmisch aan, het gaat om de gewone vriendelijkheid die een dagelijkse zegen kan zijn. Het abstracte heilige van de Gotiek wordt hier om laaggetrokken zodat er een nabijheid ontstaat die bijna gezellig wordt.

Johannes de Doper in de woestijn wordt tot een goedmoedige tober die zijn grote magere voeten op aandoenlijk onhandige wijze over elkaar zit te wrijven.

Zelfs de kruisdraging wordt als het ware bij ons voor de deur in scene gezet. Terwijl Jezus zijn kruis moeizaam naar Golgotha zeult, flink voortgemept zullen we maar zeggen door die puistige zoon van de buren, snuffelt een hondje aan een (al dan niet symbolisch geladen) bot in de voorgrond, en naast de gekwelde Jezus loopt een jochie welgemoed mee met in zijn ene hand een emmer en in de andere een lange stok waaraan de spons met azijn voor zometeen. Hij loopt daar alsof het een weeklijks klusje is. Wekelijks klusje? Hier wordt toevallig wel de Zoon van God aan het kruis geslagen.

Achterafend kun je hier een dreigende letterlijkheid in zien. Men wordt niet geacht zo dicht te naderen tot een idee als het Lam Gods.

Niet zo dicht bedoel ik, dat je de neushaartjes kunt tellen. Er gebeurt iets aan het einde van de middeleeuwen in de afbeelding van religieuze tafereelen dat de symboliek er uit dreigt te verdrijven. Neem de afbeelding van het martelaarschap van Bartholomeus.

We zien hoe Bartholomeus levend gevild wordt, van zijn huid wordt ontdaan. Enigszins tactloos kozen de vilders hem tot hun beschermheilige, maar dat terzijde.

Het nare van de afbeelding is evenwel de natuurgetrooutheid waarmee het villen van de man wordt getoond. Hier wordt helaas niks meer aangeduid.

In Van Eijcks altaarstuk overvalt je dezelfde gedachte bij de straal bloed die daar uit het Lam komt. Het is zo echt geschilderd dat je gaat denken: met zo'n dikke straal zal die kelk gauw overstromen, het geen precies de verkeerde associatie is. Maar in de meeste Vroege Hollanders gaat dit allemaal nog net goed.

Wie met enige huiver denkt aan wat er kerkhistorisch op volgde, die ziet hier Gods laatste bezoek op aarde.

Bert Keizer

Als media verslag doen over de desastreuze gevolgen van ontbossing, gaat het eigenlijk altijd over het klimaat. Dat er door boskap ook gewijde plekken en zelfs religies van inheemse volkeren dreigen te verdwijnen, is even reëel. Maar onderbelicht.

Pauline Weseman

De Molukse Semuel Sahureka maakt zich zorgen. Over de toekomst van het geloof en de identiteit van de Alifuru. De Alifuru zijn de eilanders van de Molukken. Hun identiteit is met hart en ziel verbonden aan hun grond. Maar die grond verliezen zij in hoog tempo aan boskappers. Toen Sahureka in 2004 afreisde naar Ceram, het hoofdeiland van de Molukken, schrok hij ervan hoeveel oerwoudbos er verdwenen was sinds zijn laatste reis acht jaar geleden. Tijdens een overnachting in het oerwoud hoorde hij anders dan voorheen nog maar nauwelijks dieuren. Volgens Sahureka is al minstens dertig procent van het bos gekapt voor houtproductie of ingericht als woongebied voor tienduizenden transmigranten uit het overbevolkte Java. Met de bomen verdwijnen dieren, planten, geneeskragtige kruiden, voedsel, maar nog veel belangrijker: vele hectaren grond.

Het nare van de afbeelding is evenwel de natuurgetrooutheid waarmee het villen van de man wordt getoond. Hier wordt helaas niks meer aangeduid. In Van Eijcks altaarstuk overvalt je dezelfde gedachte bij de straal bloed die daar uit het Lam komt. Het is zo echt geschilderd dat je gaat denken: met zo'n dikke straal zal die kelk gauw overstromen, het geen precies de verkeerde associatie is. Maar in de meeste Vroege Hollanders gaat dit allemaal nog net goed. Wie met enige huiver denkt aan wat er kerkhistorisch op volgde, die ziet hier Gods laatste bezoek op aarde.

Het verzorgen van de grond gebeurt door *adat*, 'een wijze van leven', nodig om in balans te blijven

met Schepper, medemens en leefwereld. Als een dier of plant dreigt uit te sterven, roepen *kewang*s (boswachters) een *adat sassie* uit. Dat verbiedt het volk om die plant te plukken of op dat dier te jagen. Pas als de natuur het verlies heeft aangevuld, wordt de *sassie* opgeheven. „Dat functioneert goed, al eeuwen”, zegt Sahureka.

Maar het adatsysteem brokkelt af. Inwoners verkopen hun stukjes grond uit economische noodzaak, om hun familie te onderhouden. Voor het geld kopen ze bijvoorbeeld een taxi om de kost mee te verdienen. Sahureka: „Omdat de dorpelingen op een enkeling na niet kunnen lezen en schrijven, laat staan geld kunnen tellen, krijgen ze van boskapbedrijven vaak veel te weinig

De westerlingen denken in cijfers, wij in verbanden

voor hun grond. Met elk overgenomen lapje grond gaat een stuk van het geloof en van de identiteit van de Alifuru verloren. Hierdoor zie je veel Molukkers enorm worstelen met niet hun grond. De identiteit van de Alifuru is gekoppeld aan hun grond. Zonder land bestaan ze niet. Raak je hun grond, dan raak je hun ziel. De grond zien zij als een recht dat ze van de Schepper hebben gekregen. In dat recht ligt de binding als individu, familie, clan en volk. Zij eren hun Schepper door de grond goed te verzorgen.”

Het verzorgen van de grond gebeurt door *adat*, 'een wijze van leven', nodig om in balans te blijven

Ook heilige plekken worden bedreigd. De Murkele Besar is een van de heiligste bergen op Ceram. In deze streek, waar ook de allerheiligste berg NunuSaku staat, is de mensheid ontstaan en verspreid, zo geloven de Alifuru. Het Indonesische leger wilde de op de Murkele Besar in 2004 een legerbasis bouwen maar dat hebben bewoners van omliggende dorpen, die de berg bewaken, weten te verhinderen. Sahureka: „Nu is het gevaar afgewend, maar ze zullen opnieuw proberen de gewijde plek aan te tasten. Onder de heilige Nunusaku zijn plannen voor een hotel en ziekenhuis. Zoals de Alifuru zelf zeggen: “Wat beginnen wij met onze pijl en boog tegen een leger met automatische geweren?”

Het verhaal van de Alifuru is niet uniek. De Dick Scherpenzeel Stichting riep de religieuze en menselijke gevolgen van boskap voor de Kipiri, een pygmeeënstam uit de Democratische Republiek Congo, uit tot een van de 'vergeten verhalen' van 2007. Deze schrijnende verhalen zijn door de media nauwelijks opgepikt. Voor de Kipiri-stam is het bos een begraaftplaats voor de voorouders die worden gezien als middelaars tot hun Schepper. Het oerwoud herbergt ook heilige plekken waar traditionele rituelen en ceremonies worden gehouden. Maar net als bij de Alifuru verkoopt ook de Kipiri-stam grond aan boskappers om te overleven. Volgens de website OneWorld.nl ging hier vorig jaar voor de rechten op een stuk bos van 200.000 hectare twee zakken zout, twee zakken suiker, een paar kappessen en twee fietsen over de toonbank.

Zo zijn er meer voorbeelden. In Brazilië wordt op zulke grote schaal gekapt door ongecontroleerde illegale bedrijven, dat de religies van inheemse volkeren worden bedreigd

Links de Molukse heilige berg Binanja, rechts de Murkele Besar, waar de Alifuru's de komst van een legerbasis vrijdedden.

FOTO SEMUEL SAHUREKA/ST. NUSA ALIFURU

waarvan we het bestaan nog maar net of nog niet eens weten, vertelt ook Cathrien de Pater, onderzoeker Religie, Spiritualiteit en Natuur aan de Radboud Universiteit Nijmegen.

Bomen en bossen hebben over de hele wereld grote spirituele waarde en sacrale kracht voor mensen, zegt De Pater. „Een boom wordt gezien als centrale verbinding tussen hemel en aarde (*axis mundi*). Omdat een boom langer leeft dan mensen is hij de bewaarder van historie. Een boom wordt ook vaak gezien als symbool van een koning of belichaming van geestelijke wezens. Ook als levensader, gever van levenskracht, vruchtbaarheid door de producten die hij geeft – hout, vruchten, schaduw. Bossen worden vaak verbonden met magie en religie omdat oerwouden zo complex en onvoorspelbaar zijn door het weer en door insecten en wilde dieren.”

Maar we moeten oppassen met clichés over die spirituele waarde, meent De Pater. „Soms leeft er in het Westen een wel heel romantisch beeld van inheemse volken die een prachtige kosmo-visie hebben van bos waar ze zuinig mee omgaan en wat we moeten bewaren, maar inheemse volkeren zijn ook pragmatisch; overleven gaat altijd voor, dus mag er best iets van heilige bomen worden afgeknabbeld voor bijvoorbeeld brandhout.”

De spirituele waarde is heel erg lastig vast te stellen, vertelt De Pater, omdat je die moeilijk in cijfers kunt uitdrukken en het begrip niet zo helder is. „Daar worstelt men over de hele wereld mee.”

Relatief onbekend is volgens De Pater dat er al in de koloniale tijd aandacht was voor duurzaam bosbeheer. „De principes van de bosbouw-wetenschap komen uit Duitsland. Een Duitse bosbouw-wetenschapper

werd door de Engelsen naar India gehaald om te berekenen hoe je voorkomt dat je meer kapst dan er bij kan groeien per jaar. Dat beleid was gericht op de economische waarde van bos.”

Inmiddels wordt op grote schaal hout gekapt. Vooral vanaf de jaren zeventig, sinds de groeiende wervaart in het Westen en nu de economische groei in China. Tegelijkertijd kwam de 'sociale bosbouw' op, die het beheer van bos wilde teruggeven aan lokale gemeenschappen.

Die aandacht voor sociale waarden is versterkt door de komst van de Forest Stewardship Council in 1993 die standaarden en een keurmerk opstelde. Deze FSC streeft naar het

Ter voorkoming van kap zetten ze een tempeltje neer

waarborgen van ecologische, economische én sociale waarden. Religie heeft daarin nauwelijks een rol. De Pater: „Een onderdeel van de sociale waarden gaat over de positie en rechten van de inheemse bevolking. Dat religie daar een bepalende factor in kan zijn, wordt soms wel erkend maar bijna nooit uitgewerkt.”

Maar waar we ons echt zorgen om moeten maken, vindt De Pater, is om illegale en ongecontroleerde boskap en zwakke en corrupte overheden zoals in Congo. De Pater: „Zoals er in Siberië en Brazilië wordt gekapt, is soms bij de beesten af. Illegale boskappers trekken zich niets aan van internationale afspraken. En daar is weinig tot niets aan te doen.”

PKN-bestuur sluit lentetournee af

Het landelijk bestuur van de PKN maakte dit voorjaar een tournee langs plaatselijke gemeenten. Die eindigde donderdagavond in Rotterdam. „Het ziet er niet gunstig uit.”

Emiel Hakkenes

In de Bergsingelkerk in Rotterdam-Noord is de piano klaargezet, want het landelijke bestuur van de Protestantse Kerk in Nederland (PKN) wil zijn bezoek graag aanvangen met samenhang. Scriba Bas Plaisier, bezig aan de laatste weken van zijn ambtstermijn – waarna hij naar China vertrekt om daar voor de PKN contacten te leggen – dribbelt door de kerkzaal. „Er moet toch iemand zijn die piano kan spelen?”

„Een voorzanger misschien?”, probeert synodepreses Gerrit de Fijter. Bas Plaisier mengt zich in de discussie. Zouden de Rotterdammers zich niet voor hulp en advies tot Nieuw Lekkerland kunnen wenden, in plaats van hun heil te verwachten van een zak geld van het landelijke bestuur? Die opmerking valt slecht bij predikant Polhuis, die de kerk in de grote stad onder zijn handen ziet afbrokkelen. „We zijn al twintig jaar te laat, dat moet de landelijke kerk een zorg zijn.”

Plaisier, aangebrand: „Dat is baarljik onzin. Wij zien heus de urgentie, maar onze middelen zijn beperkt.” Nogal plots sluit synodepreses De Fijter met een blik op de klok de avond af. Het kerkbestuur vond het 'geweldig' om in Rotterdam te zijn. En, zegt hij: „We moeten elkaar niet de put in praten. Er gebeuren bemoedigende dingen.”

stel voor een 'daadkrachtige aanpak' heeft.

De predikant van de Bergsingelkerk verhaalt van de voorzichtige contacten tussen zijn kerk en de buurt, wat bij gemeenteleden zorgt voor 'betrokkenheid en een stukje drive'. Maar, zegt de predikant, ook deze gemeente is vergrijsd, er zijn nauwelijks gezinnen met kinderen.

Na de koffiepauze vraagt een rijzige man het woord. Het is met enige verlegenheid en beslist zonder trots, zegt hij, dat hij wil schetsen hoe anders dan in Rotterdam het toegaat in zijn gemeente in Nieuw Lekkerland, 35 kilometer verderop. Op zondagochtend duizend kerkgangers in de dienst, in de avonddienst achthonderd. En wat de gezinnen betreft: hij heeft zelf tien kinderen en is bepaald geen uitzondering. „Stel uw vertrouwen op God”, raadt hij de Rotterdammers aan. „Hij redt de kerk.”

Bas Plaisier mengt zich in de discussie. Zouden de Rotterdammers zich niet voor hulp en advies tot Nieuw Lekkerland kunnen wenden, in plaats van hun heil te verwachten van een zak geld van het landelijke bestuur? Die opmerking valt slecht bij predikant Polhuis, die de kerk in de grote stad onder zijn handen ziet afbrokkelen. „We zijn al twintig jaar te laat, dat moet de landelijke kerk een zorg zijn.”

Plaisier, aangebrand: „Dat is baarljik onzin. Wij zien heus de urgentie, maar onze middelen zijn beperkt.” Nogal plots sluit synodepreses De Fijter met een blik op de klok de avond af. Het kerkbestuur vond het 'geweldig' om in Rotterdam te zijn. En, zegt hij: „We moeten elkaar niet de put in praten. Er gebeuren bemoedigende dingen.”

In Drachten missen ze sturing door kerktop

Het bezoek van het landelijke kerkbestuur eind april is in Drachten als 'heel plezierig' ervaren, zegt predikant Jurgen van den Herik. „Maar ik had het wel wat kritischer gewild.” Volgens Van den Herik moet het landelijke bestuur nadenken over de vraag hoe een gemeente precies 'wervend en getuigend' kan zijn. „Wellicht onderschat de kerkleiding het probleem dat er sprake is van een pluriforme of zelfs plurale kerk. Kan de synode niet meer sturing geven aan het omgaan met die pluraliteit in de plaatselijke gemeente?”

Vaticaan weert kuisse homo's opnieuw uit priesterschap

Van onze redactie religie & filosofie

ROME – Is de seksuele geaardheid van een man bepalend voor toelating tot een seminarie? Ja, zegt het Vaticaan. Homo's mogen geen priester worden. De eerste critici hebben zich al gemeld.

Deze week bevestigde Rome, met uitdrukkelijke goedkeuring van paus Benedictus XVI, en schrijven uit 2005. Seminaries, ordes, congregaties en bisdommen dienen volgens deze instructie homoseksuelen te weren van priesteropleidingen.

De Filippijnse kardinaal Gaudencia Rosales hekelt dat beleid. Niet de seksuele oriëntatie is volgens hem bepalend voor toelating, maar het antwoord op de vraag: maakt de kandidaat er ook werk van?

Als een priesterkandidaat celiba-

tair leeft, speelt het volgens de kardinaal geen rol of hij geen relatie aangaat met een vrouw of met een man. „Een homoseksuele voorkeur is niet slecht, maar die uitleven, dat is heel wat anders”, zei hij in een Filippijns radioprogramma. „Dat leren de Schriften.”

Het document uit 2005 dat het Vaticaan deze week wereldwijd onder de aandacht bracht, beschouwt een homoseksuele identiteit als een hindernis bij het bereiken van 'een volwassen gevoelsleven' en bij de ontwikkeling tot geestelijk begeleider.

Daarbij doet een celibataire levenswijze niet ter zake. De Instructie acht iedere man die zichzelf 'homo' noemt, ongeschikt voor het priesterambt. De afgelopen jaren is vaak gesteld dat onder priesters het aandeel homoseksuelen bovengemiddeld is.